

Kijkwijzer Stromingen

Welkom in Museum de Fundatie

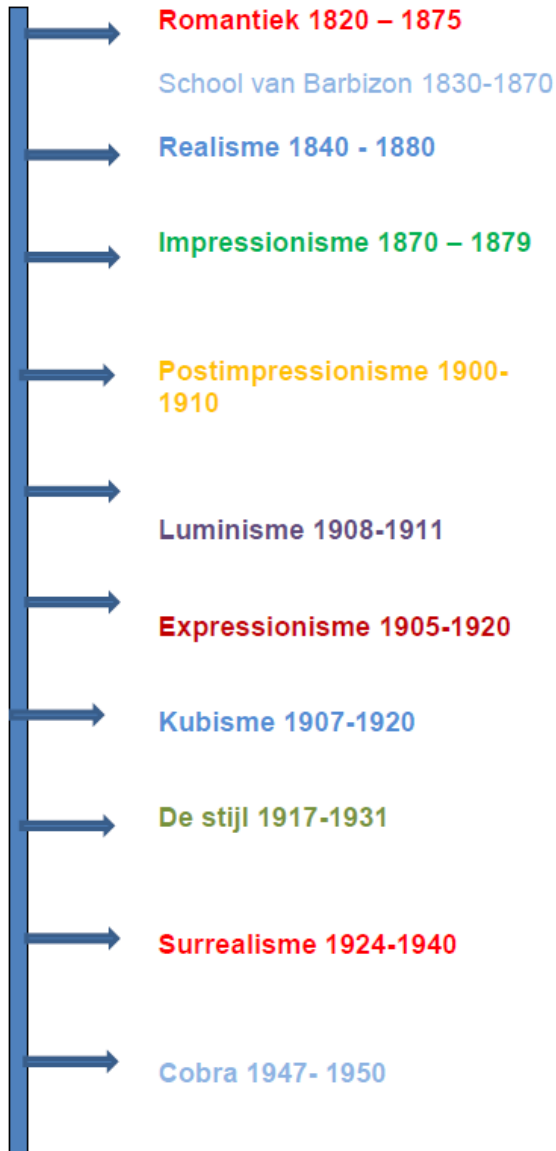
De “kijkwijzer stromingen” die je nu in handen hebt, leidt je langs een aantal ‘highlights’ van de moderne kunstwerken uit de collectie van Museum de Fundatie. Je leert te kijken naar de verschillende kunstwerken en deze te plaatsen in de juiste periode. Hiermee sluit deze kijkwijzer goed aan op het centraal schriftelijk examen, waarmee je het vak Kunst (Algemeen) afsluit. Een belangrijk onderdeel van het examen is namelijk de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw.

De moderne kunstwerken die je ziet in de vaste collectie van het museum, komen uit bekende stromingen en/of zijn van invloedrijke kunstenaars. De tijdbalk op de volgende pagina geeft je een overzicht van de verschillende periodes.

MUSEUM DE FUNDATIE

Tijdbalk stromingen

De Tijdbalk

Een manier om kunst te begrijpen is inzicht krijgen in de achtergronden van de tijd en de cultuur waarin kunstwerken zijn ontstaan.

Veel stromingen bloeien gelijktijdig en/of vinden parallel plaats, kijk maar eens naar de jaartallen. En wat de jaartallen zelf betreft: dit is de meest gangbare indeling waarbij de grootste bloei als uitgangspunt is genomen.

Het (Post)Impressionisme, Expressionisme, Kubisme en Surrealisme zijn in feite nooit opgehouden te bestaan.

Je merkt het al wel, tijdbalken en andere overzichten kunnen niet voorzichtig genoeg met indelingen omgaan!

Romantiek 1820 – 1875

De romantiek was een reactie op het neoclassicisme. Voor schilders en beeldhouwers vormen gebeurtenissen uit de nationale geschiedenis, natuur, volkssprookjes en onbereikbare idealen de belangrijkste thema's in de romantiek. De opkomst van de industrie en de verstedelijking zorgen ervoor dat kunstenaars vluchten uit de alledaagse realiteit. Daarom kiest de kunstenaar in deze periode voor beeldende middelen die zijn emoties het beste uitdrukken.

Kenmerken: Lichtval en kleur spelen een belangrijke rol. Er wordt onderzoek naar kleur gedaan. Bekende schilders uit deze periode zijn: Constable en Delacroix. Deze kunstenaars plaatsen kleuren ongemengd naast elkaar op het doek, waardoor je een levendige werking krijgt.

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van de romantiek. Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

.....

Wanneer is het gemaakt?

.....

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Waarom is dit volgens jou een romantisch kunstwerk?

.....

.....

.....

.....

William Turner, "Wolken en water", ca. 1840
 olieverf op doek, Museum de Fundatie, Zwolle

Charles-Francois Daubigny "Landschap bij
 maanlicht", olieverf op paneel, ca. 1875,
 Museum de Fundatie, Zwolle

Je zou de schilderijen van Turner (Engelse romantiek) en Daubigny (School van Barbizon) zo tussen de moderne kunst kunnen plaatsten. Beide schilders worden dan ook gerekend tot voorlopers van de moderne kunst, van het impressionisme.

Waarmee inspireerden ze de impressionisten? Noem 3 aspecten:

1.
2.
3.

Beide schilders werkten *en plein-air* (Frans voor 'in de buitenlucht'), net als de impressionisten later zouden doen. Vóór omstreeks 1840 was dit niet goed mogelijk.

Weet jij welke uitvinding dit vergemakkelijkte?

.....

Realisme 1840 – 1880 *let op: er zijn weinig werken aanwezig¹*

Het realisme beeldt de alledaagse werkelijkheid van de gewone mensen af. In tegenstelling tot de idealistische onderwerpen, waarbij de academische schildertraditie en burgerlijke conventies centraal staan.

Kenmerken: Objectieve weergave van de alledaagse werkelijkheid. De onderwerpen worden geschilderd in een stijl zonder opsmuk. Een kunstenaar uit deze periode was Gustave Courbet.

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van het realisme. Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

.....

Wanneer is het gemaakt?

.....

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Waarom is dit volgens jou een realistisch kunstwerk?

.....
.....
.....
.....
.....

¹ Versie juni 2015

Impressionisme 1870 – 1879

Impressionisme is een schilderijstijl waarbij het directe waarnemen van de werkelijkheid (impressie) het uitgangspunt wordt voor de keuze van het onderwerp, kleur en compositie van het doek.

Kenmerken: Een snelle schetsmatige weergave met kleine toetsjes verf. Bijzondere aandacht voor licht en kleur. Beïnvloed door fotografie. Dit kun je zien aan het gebruik van afsnijding op het doek.

Tot 2010 was het onzeker wie dit schilderij gemaakt had. Na onderzoek bleek dat Vincent van Gogh het had gemaakt! Van Gogh maakte het schilderij toen hij in Parijs verbleef.

De heuvel en de molen van Montmartre werden door de schilders van de *School van Barbizon* getypeerd als een rustiek en landelijk oord. Van Gogh zette zich daar van af door het motief te moderniseren met wandelende mensen.

Tot eigen zeggen behoorde Van Gogh ook niet tot de 'club' van Impressionisten. Kleurkracht en contrast waren voor hem belangrijker dan de weergave van licht. Van Gogh wordt daarom ook wel gezien als voorloper van het *Expressionisme*.

Vincent van Gogh, De molen 'Le blute-fin', 1886, olieverf op doek, Museum de Fundatie, Zwolle

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van het impressionisme.

Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

Wanneer is het gemaakt?

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Waarom is dit volgens jou een impressionistisch kunstwerk?

.....
.....
.....
.....

De regels van de impressionisten weken af van die men op de Academie leerde.

Daarom was er veel afkeer tegen het

impressionisme. Later sloeg dit juist om naar bewondering bij kunstenaars en publiek. Nog steeds zijn de impressionistische schilderijen zeer geliefd bij een groot publiek. Weet jij waarom dit zo is? Geef een verklaring en noem één impressionistisch kenmerk in je antwoord.

Wist je dat...

De impressionisten hun naam danken aan een kunstcriticus die het schilderij "Impression, soleil levant" van Claude Monet in 1874 zag en deze manier van weergeven spottend 'impressionisme' noemde.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Postimpressionisme 1900-1910

De werkelijkheid wordt min of meer vervormd. Wat wordt waargenomen wordt geordend en subjectief vormgegeven. Het doel is om meer gevoel in het schilderij te leggen.

Luminisme 1908-1911

In de schilderkunst staat luminisme voor een richting in de (Nederlandse en Belgische) schilderkunst tussen ca. 1890 en ca. 1920 dat het accent op de weergave van het licht, lichteffecten en lichtstraling legt.

Kenmerken: het luminisme was een versterkte vorm van het pointillisme en legt de nadruk op de weergave van een zeer sterk effect van licht in brede, blokvormige vlakken en heldere kleuren. Met schreeuwend felle streepjes verf werd een voorstelling snel op het doek gezet. Wanneer je het schilderij ziet, doet het bijna pijn aan je ogen. Door de stippeltechniek krijgt het stralend lichteffect de nadruk.

“Bomen aan het Gein” van Piet Mondriaan valt onder het luminisme (van Latijn: lumen = licht). Postimpressionisme en luminisme hebben gemeen dat het niet om een exacte weergave van de werkelijkheid gaat.

Piet Mondriaan, *Bomen aan de Gein*, 1907-1908, olieverf op doek, Museum de Fundatie, Zwolle

Kijk naar het schilderij van Mondriaan. Leg aan de hand van twee aspecten van de vormgeving uit waaraan je kunt zien dat het niet om een exacte weergave van de werkelijkheid gaat?

(Wanneer het schilderij niet in het museum hangt, zie het voorbeeld hierboven).

.....

.....

.....

.....

.....

Expressionisme 1905-1920

Vanaf 1900 is voor veel kunstenaars het uitdrukken van emoties in kunst zó belangrijk, dat alles ervoor moest wijken. Deze stroming in dans, muziek en beeldende kunst heet *expressionisme*. Binnen de schilderkunst van het expressionisme zijn er drie schildersgroepen aan te wijzen: *Der Blaue Reiter*, *Fauvisme* en *Die Brücke*. Der Blaue Reiter, waartoe de kunstenaar Franz Marc behoort, kiest voor spirituele onderwerpen.

Frans Marc, De schepping van de paarden, 1913, gouache en aquarel op papier, Museum de Fundatie, Zwolle

Kun je dit werk vinden? **Wanneer het schilderij niet in het museum hangt, zoek je een vergelijkbaar werk.** Beschrijf wat je ziet en wat de expressionistische kenmerken van dit werk zijn.

.....

.....

.....

Kenmerken: Kunst met de nadruk op de emotie en het gevoel. Vereenvoudigde vormen in krachtige kleuren. Felle kleuren, grillige beelden, slordig geschilderd, plat vlak, geen perspectief en er wordt vooral geschilderd vanuit het gevoel dan vanuit de ratio.

Wist je dat...

Marc wilde het scheppingsverhaal uit het Bijbelboek Genesis illustreren. Dit schilderij is één van de studies voor dit grote illustratieproject. Hij liet zich inspireren door het briesen en diepe ademhalen van paarden. Kijk naar het schilderij, of het voorbeeld: herken je dat in het schilderij? Zo ja, waarom?

.....

.....

.....

Marc heeft de geïllustreerde Bijbel nooit kunnen maken. In 1916 sneuvelde hij als soldaat aan het front in de eerste wereldoorlog.

Een ongelooflijke prestatie voor een achttienjarige: een portret ten voeten uit. De pas afgestudeerde Paul Citroen presenteerde hier zichzelf als een zelfbewuste jongeman; iemand die precies weet wat hij kan en wil. Hoe wordt deze indruk gewekt? Kijk naar de voorstelling en vormgeving. Noem minimaal twee aspecten.

.....

.....

.....

Paul Citroen, Zelfportret, olieverf op doek, 1914, Museum de Fundatie, Zwolle

Deze zelfverzekerdheid was niet van lange duur. Toen hij in contact kwam met 'Die Brücke' en 'Der Blaue Reiter' was hij in shock en tegelijkertijd onder de indruk. Citroen was klassiek opgeleid en voelde zich aangetrokken tot de traditie van het naturalisme. Tegelijkertijd wilde hij zijn aansluiting bij de avant-garde vasthouden en 'modern' zijn. Hij stopte tijdelijk met schilderen.

Paul Citroen, Heinz Aron, olieverf op doek, 1922, Museum de Fundatie, Zwolle

In 1922 hervatte Citroen het schilderen en tekenen. In datzelfde jaar portretteerde hij zijn schoolvriend Heinz Aron. Het portret laat zijn zoektocht zien naar evenwicht tussen het academische en het expressionistische. (Wanneer het schilderij niet in het museum hangt, zie het voorbeeld hiernaast.) Benoem de invloed van het expressionisme in dit portret.

.....
.....
.....

Zoek twee portretten in het museum. Welke spreken jou het meest aan? Waarom?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kubisme 1907-1920

Stroming in de beeldende kunst ontwikkeld door Picasso en Braque, waarin alle vormen teruggevoerd worden tot geometrische basisvormen.

Kenmerken: Een verwarrend perspectief omdat er vanuit verschillende standpunten wordt gewerkt. Weinig diepte in het schilderij en een vereenvoudigen van de voorstelling tot geometrische vormen.

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van het kubisme. Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

.....

Wanneer is het gemaakt?

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Waarom is dit volgens jou een kubistisch kunstwerk?

.....

.....

.....

.....

.....

Wist je dat...

De kunstenaar Paul Cézanne was een groot voorbeeld van de kubisten. Zijn werk vormt een brug tussen het impressionisme en kubisme.

De stijl 1917-1931

Groep Nederlandse kunstenaars rond het tijdschrift “de Stijl”. Het uitgangspunt is kunst ontdoen van alle emotie en expressiviteit in beeldende kunst, architectuur en toegepaste vormgeving.

Kenmerken: Strenge vormgeving, beperkt kleurenpalet, primaire kleuren, zwart en wit. Horizontale en verticale lijnen. Toets en handschrift zijn niet zichtbaar. De voorstelling is teruggebracht tot geometrische vormen en ook de titel is abstract (zakelijk). Alle aspecten ondersteunen de functie: een zo neutraal mogelijk evenwicht.

Mondriaan was één van de belangrijkste kunstenaars van de groep. Wie zaten nog meer in deze groep?

.....
.....
.....

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van de stijl. Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

.....

Wanneer is het gemaakt?

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Benoem waaraan je de kenmerken van deze periode herkent in het schilderij.

.....
.....
.....

Surrealisme 1924-1940

Surrealisten proberen hun fantasie zo veel mogelijk de vrije loop te laten. Ze schilderen bijvoorbeeld droombeelden. Ze willen het fantastische, onwerkelijke en onbewuste tot uiting brengen.

Kenmerken: De stroming beroept zich op de psychoanalyse van Sigmund Freud. Ze maken gebruik maken van dromen, onbewuste handelingen en fantasieën.

Zoek een schilderij wat overeenkomt met de kenmerken van het surrealisme. Beantwoord dan de volgende vragen:

Wat is de naam van de kunstenaar?

.....

Wat is de titel van het werk?

.....

Wanneer is het gemaakt?

Beschrijf waarom je dit kunstwerk hebt gekozen. Benoem waaraan je de kenmerken van deze periode herkent in het schilderij.

.....
.....
.....

Wist je dat...

De stijl en het surrealisme beide gericht zijn op de maatschappij. Ondanks hun gezamenlijke doel – de maatschappij veranderen – en hun gelijktijdige bestaan, verschilt hun mensbeeld veel van elkaar.

- Leden van de stijl streven naar een absoluut evenwicht. Zij geloven dat de mens zich kan perfectioneren door zijn leefomgeving in te richten volgens de universele wetten en zuiver evenwicht van hun abstracte schilderijen.
- Surrealisten daarentegen zien de mens als een vat vol tegenstrijdigheden en het onderbewuste als hun werkelijke bron. Zij schoppen tegen de 'dwang van logica en reden' en gebruiken kunst als uitlaadklep en als middel om tot ontdekking van het onderbewuste te komen.

Cobra 1947-1950

De naam cobra heeft betrekking op de drie hoofdsteden van de landen waar de oprichters Asger Jorn, Detremont, Noiret, Constant, Corneille en Appel vandaan komen: **C**openhagen – **B**russel – **A**msterdam.

Kenmerken: Primitieve kunst en kindertekeningen zijn inspiratiebronnen. Vorm, lijn en kleur worden weergegeven als een spontane actie. Felle kleuren, kinderlijke tekeningen.

Zoek enkele kunstwerken van deze groep: naam, titel, jaartal.

1)

2)

3)

4)

Welke kunstwerk sprak je het meest/minst aan en waarom?

.....

Bij welke stroming hoort dit werk en waarom?

Max Pechstein, Landschap met opgaande zon, jaartal onbekend (begin 20ste eeuw), olieverf op doek, Museum de Fundatie, Zwolle

Let op: werk is afwezig²

.....

² Versie juni 2015

Bij welke stroming hoort dit werk en waarom?

Gino Severini, *Stilleven met luit*, 1920, tempera op doek, Museum de Fundatie, Zwolle

.....
.....
.....
.....

Je bent aan het einde gekomen van de kijkwijzer. Hopelijk heb je veel geleerd en vooral genoten van de tentoonstelling. We hopen je weer eens terug te zien in het museum.

Colofon

Postadres: Museum de Fundatie
't Nijenhuis 10
8131 RD Heino/Wijhe
Telefoon: 0572-388188
E-mail: educatie@museumdefundatie.nl

Bezoekadressen:

Museum de Fundatie
Kasteel het Nijenhuis
't Nijenhuis 10
8131 RD Heino/Wijhe

Museum de Fundatie
Paleis aan de Blijmarkt
Blijmarkt 20
8011 NE Zwolle